

Adalékok tolvajnyelvi szótáraink könyvészetéhez. Midőn JENŐ S. és VETŐ J. A magyar tolvajnyelv és szótára (Budapest, 1900) c. munkájuk anyagát gyűjtögették, hasztalan kerestek egy lappangó tolvajnyelvi szótárt, amelyre TÓTH BÉLA hívta föl figyelmüket. De a szerző nevére már TÓTH B. sem emlékezett jól, mert a szótár írójául HORVÁTH PÉTER budapesti detektivet nevezte meg. Ez azonban JENŐÉK kérdésére kijelentette, hogy a keresett munkát nem ő, hanem NAGY PÁL fővárosi rendbiztos írta a múlt század nyolevanas éveiben és hogy az emlékezete szerint *zöldszínű* füzetke Győrött, a Czéh Sándor-féle könyvnyomdában készült. Ámde JENŐ és VETŐ sem Győrött, sem a fővárosi könyvtárakban nem tudtak nyomára akadni (vö. i. m. 28 és 108). Úgy látszik, nem volt szerencsésebb SÁGI ISTVÁN sem, mert A magyar nyelvtanok és szótárak könyvészetében megemlíti ugyan NAGY PÁL tolvajnyelvi szótárát, de csak JENŐ és VETŐ könyvére való hivatkozással. S mivel eddig NAGY P. munkájáról senki sem adott hírt, méltán mondhatta nemrégiben BALASSA J., hogy a szóban-

forgó füzet teljesen elkallódott (vö. A magyar tolvajnyelv legrégibb emléke, Nyr. LIII, 6).

Pár hóval ezelőtt GRÓF DEZSŐ szegedi áll. rendőrfőfelügyelő úr, tolvajnyelvünk régi, érdemes kutatója, beszélgetés közben megjegyezte, hogy a kérdéses szótárt ismeri, használta is, és biztosan tudja, hogy megvan a szegedi Somogyi-könyvtárban. S ott valóban nem volt nehéz megtalálnom. A kis 8° alakú, 83 lapot tartalmazó, világos *kávébarna*-színű füzet címe a következő: *Tolvaj-nyelv, mely Európa legnagyobb részében nemcsak a tolvajok, hanem az orgazdák és hozzátartozóik által is használtatik*, A. F. THIELE és mások után németből magyarra fordította NAGY PÁL főv. államrendőrségi polgári biztos. Győr, 1882. Nyomatott Czéh Sándor özvegyénél. NAGY P. az Előszó szerint A. J. THIELE „porosz kir. fenytőügyi tollnok”-nak több szakember közreműködésével készült és *Die jüdischen Gauner in Deutschland, ihre Taktik, ihre Eigenthümlichkeiten und ihre Sprache* (Berlin, 1848) c. munkáját fordította le, azonban megjegyzi, hogy „... nemcsak a régi és a külföldön dívó, de Ausztriában és főképp Magyarországon használt (Jenisch) [azaz *tolvaj*] szavakat is felvettem fordításomba, de ezek közül csakis a legszükségesebbekre szorítokozom.” Tájékoztatásul még csak annyit, hogy a könyvecskeben egyetlen olyan tolvajnyelvi szó sincs, amely magyar származású vagy legalább is magyaros alakú volna.

BALASSA fentebb idézett dolgozatában felhívja a figyelmet BERKES KÁLMÁN rendőrfelügyelőnek A tolvajélet ismertetése (Budapest, 1888) c. munkájára, melyről szerinte meg kell emlékeznie a magyar tolvajnyelvi szótárak könyvészetének (SÁGI t. i. nem említi), mert „ebben is van vagy 100 szóra kiterjedő szótár”. Nagyon valószínű, hogy BALASSA nem forgatta BERKES munkáját, hanem csak a Nyr. XXVI, 212—14. lapján közölt ismertetésből szerzett róla tudomást. Ez az ismertetés valóban kb. 100 (pontosan 106) tolvajnyelvi szót említ, mert csak azokat a szavakat sorolja fel, melyeket az ismertető magyar származásúaknak vél (81-et), az egyéb (t. i. német, zsidó, cigány) eredetűek közül csak 25 szónyi mutatóványt közöl. Pedig BERKES könyvének *Tolvajsavak* gyűjteménye c. fejezete (a 101. laptól a 140.-ig) a Nyr.-ben kipécézett 100 szónál jóval többet, kb. 800 szót ölel fel, s így JENŐ és VERŐ munkájának megjelenéséig benne találjuk a hazai tolvajsavak leggazdagabb gyűjteményét. Ennélfogva még inkább igaz van BALASSÁNAK abban, hogy BERKES munkájának helyet kell adnunk tolvajnyelvi szótáraink könyvészetében. A könyvészeti összeállítás lehető teljessége kedvéért itt említjük meg egyúttal azt is, hogy TÁBORI KORNÉL és SZÉKELY VLADIMIR A tolvajnép titkai (Budapest, 1908) c. munkájukban szintén összeállítottak egy kb. 400 szóra terjedő tolvajsótárt (i. m. 107—111).

A magyar tolvajnyelv legrégibb gyűjteménye BALASSA szerint az 1782-ből származó szójegyzék volna, melyet ő fedezett föl a Lantos r.-t. könyvesboltjának egy kéziratos kötetében. BALASSA figyelmét azonban elkerülte az a körülmény, hogy erről a szójegyzékről, melyet 1782-ben JABLONCZAY PÉTER JÁNOS, a Hajdúkerület akkori főjegyzője készített, nyelvtudományi irodalmunkban — s jelesül éppen a Nyr.-ben — már több ízben szó esett. Először SIMAI Ö. közölte DUGONICS JELES Történetek c. munkájából

(Nyr. XXXIII, 399—401). Másodszer GyÖRFFY J. adott róla hírt Tolvajszótár 1782-ből címen (Nyr. XXXIX, 328—9); ő Túrkeve város levéltárában akadt rá. Harmadízben maga a Nyr. szerkesztősége tett róla említést abból az alkalomból, hogy KEMÉNY L. megtalálta a JABLONCZAY PETES J. által készített eredeti szógyűjtemény egy nyomtatott példányát, mely jelenleg a M. T. Akadémia könyvtárában van (Nyr. XLIV, 140). Ezt a féltves nyomtatványt Gróf DEZSŐ gyűjteményéből magam is ismerem, dr. BANNER JÁNOS kartársam pedig Békés vármegye levéltárában találta meg. Úgy látszik, a Hajdú-kerület annak idején megküldte valamennyi, vagy legalábbis több törvényhatóságnak és valószínű, hogy a városi vagy megyei levéltárak közül még egynéhányban rá fog-nak bukanni.*

Csefkó Gyula.

* Cikkem megírása után értesülök róla GRÓF DEZSŐ úr szívességéből, hogy a JABLONCZAY PETES-féle szógyűjteményt a Budapesti Hírlap 1908 ápr. 14-i száma is közölte. A nevezeti lap szerkesztőségének MOENICH KÁROLY, Székesfehérvár ny. főlevéltárnoka küldte meg e szójegyzék egy példányát.